

DOGAĐAJ STOLJEĆA

Osvrt na Drugi vatikanski sabor nakon 30 godina*

Eduard Schick, Fulda

Sudjelovanje na II. vatikanskom saboru (1962-1965), i to od početka do kraja, bio je najistaknutiji i osobno gledajući, najsnažniji doživljaj moje sada već skoro 70 godina duge svećeničke službe u Crkvi. Ove godine se godišnjica njegova završetka ponavlja po trideseti put.

Potpuna dokumentacija o tijeku toga najvećeg sveopćeg crkvenog skupa u dvotisućljetnoj povijesti Crkve (na njemu je sudjelovalo 2450 biskupa sveopće Crkve) već je objavljena u 56 svezaka folio-formata. "Libreria editrice Vaticana" objavila je dvosveščano izdanje njegovih 16 dekreta na jeziku Crkve, latinskom, dok je njemačko izdanje, koje sadrži i iscrpni komentar, izišlo kao dodatak u tri sveska "Lexikon für Theologie und Kirche".

Pregled sveukupnoga saborskog događanja nije potrebit, ako se ima u vidu postojanje nepreglednog broja objavljenih izvještaja; opisivanje pak osobnih doživljaja i dojmova djelovalo bi anegdotski. Stoga, da bi se bolje i dublje shvatilo Sabor, možda bi bilo preporučljivo posebnu pažnju posvetiti glavnome saborskom interesu, te odrediti središte saborskih odluka koje baca pravo svjetlo na sve njegove dokumente. Bilo bi dakle dobro poblize ustanoviti središnju točku oko koje se na većoj ili manjoj udaljenosti mogu potom svrstati svi pojedinačni dekreti.

No, jedan takav pokušaj može samo tada ispasti uvjerljiv, ako ima svoje polazište u onoj najranijoj točki s kojom saborska povijest započinje, a njegov saziv postaje prepoznatljiv i njegov smisao razumljiv. Riječ je o točki s koje se potom može prosuditi rezultat toga sveopćeg skupa, ali s koje se i zahtjevi koje Sabor postavlja Crkvi budućnosti pokazuju kao neizbježni.

---

*

Ovaj osvrt umirovljenog biskupa dr. Eduarda Schicka na Drugi vatikanski sabor donosimo kao dopunu predavanjima s teološkog simpozija u povodu 30. obljetnice Koncila. Prilog je prvi put bio objavljen u časopisu *Stimmen der Zeit*, Jg. 120 (1995), br. 12, str. 795-807. Autoru se srdačno zahvaljujemo na ljubaznom dopuštenju da njegov prilog prevedemo na hrvatski jezik i uvrstimo ga i u ovu knjigu.

Bez barem kratkog pogleda na papu koji je sazvaio II. vatikanski sabor, bez sjećanja na njegovu ljudsku i vjerničku osobnost, kao i bez prisjećanja na riječi kojima se on sam izrazio o ovom odvažnom pothvatu te označio njegove ciljeve, bez svih tih pretpostavki ne može se donijeti nikakav ispravni sud o II. vatikanskom saboru. Poradi svega toga spomenimo se najprije Ivana XXIII.

Kada je 4. studenoga 1958. venecijanski patrijarh Angelo Roncalli bio izabran za papu, imao je 77 godina. Dakle, dvije godine više od današnjih biskupa, koji u 75. godini trebaju staviti svoju službu na raspolaganje papi. Pritom su znatnu pažnju pobudili ne samo izbor kao takav, već i osoba izabranog, njegov vanjski izgled i njegova do tada malo poznata aktivnost. On je najveći dio svog djelovanja u crkveno-diplomatskoj službi proveo na Bliskom istoku, u Sofiji, Ateni i Istanbulu, i to kao nuncij na manje važnim mjestima.

Kada se nakon završetka Drugog svjetskog rata, u doba generala Charlesa de Gaullea, crkva u Francuskoj našla u teškom položaju (naime, ministar predsjednik je zahtijevao da Vatikan opozove preko 30 biskupa zbog njihove suradnje s režimom u Vichy i njemačkom okupacijskom silom), papa Pio XII. je jednog jutra dao nalog Državnom tajništvu da smjesta dozove u Rim nuncija Roncallija. Njegovo novo odredište trebao je postati Pariz. Čulo se potom da je ta odluka u najvišim krugovima crkvene uprave izazvala sveopće klimanje glavom. Ali ono što je Roncalliju u relativno kratkom vremenu uspjelo, to je za mnoge bilo gotovo čudo; od prvotnih 30 biskupa njihov broj se u konačnici sveo na sedam.

Vatikanska zahvalnost se očitovala u tome što je nakon toga bio pozvan na venecijansku patrijarhijsku stolicu. O njegovu putu iz Venecije u Rim dalo bi se također nešto reći. Tako izgleda da je u konklavama za izbor nasljednika Pija XII. francuski episkopat uporno davao svoj glas Roncalliju. Može se pretpostaviti da su tom prigodom još uvijek aktivnu ulogu igrali ugodno sjećanje na pariškog nuncija i zahvalnost prema njemu. Njegova ljudska skromnost, njegova velikodušnost kao i beziznimno ljubazno ophođenje s njegovom braćom u episkopatu bili bi po sebi dostatni da se objasni ponašanje francuskih biskupa. Međutim, očito je ovdje bila odlučujuća i jedna druga okolnost; pretpostavlja se da je predsjednik države de Gaulle, zbog svojeg velikog poštovanja prema Roncalliju, dao prenijeti kardinalima svoju želju da dadnu svoj glas za Roncallija.

Ova je pretpostavka za mene postala stvarnošću nakon što sam u Bonnu čuo da je državni tajnik jednog od najviših saveznih

ministarstava rekao da se francuski veleposlanik u Vatikanu, sukladno uputi s najvišeg mjesta, raspitivao kod svog njemačkog kolege ne vidi li ovaj kakvu mogućnost da se to preporuči i četvorici njemačkih kardinala. Ja sam to saznao, jer se njemački veleposlanik o tome propitao u ministarstvu vanjskih poslova u Bonnu. Kada sam se kasno popodne 4. studenoga vraćao iz Bonna kući, susreo sam jednog dobrog poznanika, koji je stojeći pred svojim stanom u ruci držao "Bunte Illustrierte" sa slikama svih kardinala. On je ukazao na jednog kandidata koji mu je ostavljao najbolji dojam. A ja sam pokazao na dojmljivu figuru Roncallija, na što sam kao iz puške čuo: "Nemoguće". Malo nakon toga, u vijestima od 18 sati, radio je javio: Venecijanski patrijarh, Angelo Roncalli novi je papa.

Njegova slika koja se pojavila u medijima, izazvala je u prvom trenutku razočaranje; ipak, televizijski prijenos njegova svečanog uvođenja u službu, kao i jednostavne, do u srce dirljive riječi, koje je on pritom izgovorio, probudili su prve simpatije, a one su vrlo brzo prerasle u sveopće divljenje. Nakon vrlo kratkog vremena dobio je, što inače nije bio slučaj već više od tisuću godina, nadimak "Dobri", a ne kao što je inače bio običaj "Veliki". Jedan od njegovih biografa pretpostavlja da se taj nadimak može dovesti u vezu s riječima poznatog protestantskog teologa Paula Tillicha: "Ako bismo danas trebali za nekoga u svijetu moliti, tada je to za papu Ivana. On je jedan dobar čovjek." Isto je tako jedan evangelički regionalni biskup, u svom razgovoru sa mnom, papu stalno nazivao "Ivan Dobri". Iza jednostavnosti njegove ljudske pojave stajao je jedan duboko sazreli kršćanin. On je bio u potpunosti "hodočasnik Apsolutnog"; premda je bio potpuno svjestan svog visokog položaja i težine svoje odgovornosti kao pape, on je bez oklijevanja znao prema vani izražavati svoju unutarnju slobodu, te ju vidljivo oličiti riječju i gestom. Njega je, u njegovoj radikalnoj vjeri i savjesnosti koja proizlazi iz vjere, svatko uzimao ozbiljno, bez pogovora. Unutarnja sigurnost koju daje jedna takva vjera, učinila je da ga na koncu nije obeshrabrila niti smiona odluka da pozove u Rim sve biskupe kugle zemaljske, koji bi na jednom općem saboru trebali, polazeći od Evandjelja, premisliti i preispitati opasnu situaciju u svijetu, koja se kreće u smjeru beznađa, kako bi mogli, temeljeći se na vječnoj istini, ponuditi Božju pomoć i spas.

Već je njegov prethodnik Pio XII. razmišljao o tome, no to nije ostvario zbog svojeg veoma narušenog zdravlja, ali i imajući u vidu goleme poteškoće koje jedan takav pothvat nosi sa sobom. Ivan XXIII. je po prvi put progovorio o svojoj namjeri tri mjeseca nakon izbora za

papu, točnije 20. siječnja 1959, u jednom razgovoru o unutarnjim poslovima Crkve. O tome kako je došao na tu ideju, on je zapisao:

"Iznenada je u Nama vrcnulo nadahnuće i to poput cvijeta koji cvate u jednom neočekivanom proljeću... Jedna riječ, svečana i obvezujuća, oblikovala se je na Našim usnama. Naš glas je to izgovorio po prvi put - sabor".

On sam opisuje i učinak, koji je priopćenje njegova nadahnuća izazvalo kod kardinala Tardinija:

"Istinu govoreći, Mi smo se bojali da smo izazvali pometnju ako ne i zaprepaštenje... No, na kardinalovu licu pokazao se nedvosmislen izraz. Njegov pristanak je uslijedio odmah i to s puno radosti, prvi znak volje Gospodnje."

Sljedeće nedjelje, na blagdan Obraćanja sv. Pavla, Papa se uputio zajedno sa 17 kardinala u baziliku 'Sv. Pavla izvan zidina'. U njihovoj nazočnosti on je javno obznanio svoju namjeru da u Rimu sazove opći sabor.

Među vrhovnim predstavnicima Rimske kurije Ivan XXIII. bio je najprikladniji za jedan opći sabor i za nj najbolje pripremljen. Većina najviših nositelja upravnih službi u Vatikanu, kao dodatak svom osnovnom teološkom studiju imaju i posebnu izobrazbu iz crkvenog prava. Teološko područje na kojem se novi papa posebno dobro snalazio bila je crkvena povijest. O tome koliki je bio njegov interes za crkvenu povijest i s koliko stručnosti se njome bavio, premda je obnašao tako visoku službu, svjedoče tri sveska, koja je on izdao, a koja sadrže dokumente vizitacije sv. Karla Boromejskog u njegovoj zavičajnoj biskupiji Bergamu; zadnji svezak je izašao 1958, tj. iste godine kada je on postao papom. Neko vrijeme je također predavao na Lateranskom sveučilištu u Rimu.

Prema tome, on se snalazio u skoro dvotisućljetnoj povijesti Crkve; on je znao koliko se toga promijenilo u tom dugom vremenu, što je sve ostalo nepromijenjeno i što mora takvim i ostati. On je poznavao prvotno biće i prvotni lik Crkve na samom njenom početku, u kojima je bit Crkve bila u potpunosti i za sva vremena nazočna i zadana.

Poticaj na sazivanje Sabora dale su vanjske prilike, koje su se u posljednjih stotinu godina promijenile do temelja; one su okolnosti ljudskog života, ako ih usporedimo s onima od prije, okrenule tako reći naglavce, te su time temeljito promijenile duhovne stavove ljudi.

Već je prije II. vatikanskog sabora izašla knjiga Romana Guardinija pod naslovom "Kraj modernog doba"; danas se pak posvuda susreće parolu o "postmoderni", koja sadržajno veoma malo kaže, ali očito upućuje na još uvijek nedovršeni proces promjene

kojim je zahvaćeno naše vrijeme. Razdoblje XX. stoljeća jest jedno od najdubljih i najobuhvatnijih preokreta u povijesti svijeta. Na području istraživanja materije, prirodne znanosti su u fizici doprle do zadnjih, samo matematičari dohvatljivih elementarnih čestica, dok je biologija postigla slične rezultate genetskim istraživanjem u sferi živog. Tehnika, koja se koristi tim spoznajama i čijim mogućnostima se daju orisati autentične *horror-scene*, izazvala je kod ljudi veliku nesigurnost, pa čak i tjeskobu. Područja određenih kultura u povijesti su bila lokalizirana, dok je tehnička civilizacija globalna. Nadalje, čovjek je suočen s jednom potpuno novom slikom svijeta, u kojoj on tek treba potražiti svoje mjesto.

NOVI ODNOS CRKVE I SVIJETA

Posred ovakvog uistinu novog svijeta, Crkva se sa svojim "vječnim Evanđeljem" (Otk 14,6) nalazi suočena s golemim problemima; njena iskonska zadaća je u tome da ona vječnu Božju istinu, koja joj je povjerena kao nepromjenjivo blago, prilagodi uvijek nanovo, na jedan prikladan, svrhovit i djelotvoran način, promijenjenim okolnostima, da bi joj tako ljudi mogli pokloniti pažnju. Ona mora tražiti i pronalaziti puteve kojima će, u kontekstu duhovnosti suvremenog čovjeka koja je ovisna o vanjskim preokretima, te unutar naravne stvarnosti, koja je do svog zadnjeg zakutka postala providna, na razumljiv i privlačan način približiti i ponuditi nadnaravnu istinu Božje objave, koja nosi sve stvoreno i puninom nade obasjava na posebit način ljudsku egzistenciju. Da joj to može uspjeti i da će joj to uistinu uspjeti, o tome ne može biti nikakve sumnje, ako se ima u vidu njenu samosvijest utemeljenu na vjeri i njeno podrijetlo, pa čak i ako se uzme u obzir njenu zemaljsku povijest.

Svim zlogukim prorocima, koji su - kako se čini - to zaboravili, Ivan XXIII. je u svom govoru prilikom otvaranja Sabora, oduzeo riječ. Ovdje ćemo doslovno navesti cijeli taj odlomak:

"Mi smo, međutim, sasvim drugačijeg mišljenja nego li su to ti zloguki proroci, koji uvijek proriču nesreću, kao da se svijet nalazi pred propašću. Naprotiv, u sadašnjem razvoju ljudskih događanja, po kojima - kako se čini - čovječanstvo ulazi u jedan novi poredak, moramo radije prepoznati na djelu plan božanske Providnosti. U tijeku vremena on ostvaruje svoj vlastiti cilj po djelima ljudi i to većinom iznad njihova očekivanja, te sve, pa i suprotstavljene ljudske interese, mudro vodi k spasenju."

Ove riječi svjedoče o jednom apsolutnom optimizmu koji počiva na temeljima radikalne vjere.

Potom je Papa progovorio o odnosima Crkve i svijeta te je izjavio kako je pametnije i bolje da Crkva, motivirana milosrdnom ljubavlju, umjesto osuda ponudi svijetu pozitivne vrijednosti koje ona u sebi nosi, te da vječnu istinu i vječni spas približi umu i srcu suvremenog čovjeka na takav način da bi ih on mogao razumjeti i primiti kao dar. Time su navedeni smisao i svrha čitavog Sabora.

"Prema tome, cjelokupnu kršćansku nauku, bez ostatka, trebalo bi navještati na takav način da ona bude značajna današnjim ljudima; na tome treba, ako se ukaže potreba, strpljivo raditi, tj. mora se dobro promisliti kako bi se to pitanje pojasnilo na način koji odgovara učiteljstvu, čija je bit pretežito pastoralne naravi."

Nadalje, nastavlja Papa, u ovom trenutku ne predstoji donošenje nikakvih doktrinarnih odluka učiteljstva. Treba samo utvrditi jedno: na koji način je moguće posredovati puninu kršćanske istine na korist Crkve i na spasenje svijeta. Crkva ne smije pristupiti svijetu kao sutkinja koja osuđuje. "Zaručnica Kristova treba radije primijeniti spasonosno sredstvo milosrđa". Crkva se treba svijetu pokazati kao "dobra i strpljiva majka, puna ljubavi, milosrđa i dobrote čak i prema onoj djeci koja su odijeljena od nje". Time je bila jasno navedena problematika koja je trebala biti u središtu rada Sabora kao i način na koji ju je trebalo rješavati. Navedeno Papino mišljenje isključuje da se Crkva u svom nastupu smije ponašati isključivo kao pravna osoba; štoviše ono podsjeća na put kojim je Gospodar Crkve kročio k ljudima: Njegov život je bio trijumfalni hod ljubavi. Koliko je ovo upozorenje ne samo utjecalo na saborske dokumente, već dolazilo do izražaja i u međusobnom ophođenju više od dvije tisuće nazočnih saborskih otaca, svjedoči i jedno moje sasvim osobno iskustvo.

Jednog dana sam uvidio da su govornici koji su ispravljali ili odbacivali nečije mišljenje, to činili tako ugladeno i suzdržano da u njihovim iskazima ni sama stvar nije dolazila dovoljno jasno do izražaja. Sjetio sam se njemačkog parlamenta u Bonnu; tamo je često suprotan slučaj. Da bi se određenu stvar odbacilo, češće se gađa samu osobu koja je zastupa. Posumnjao sam da zbog takve suzdržane ugladenosti u saborskoj dvorani trpi sama stvar. U tom trenutku moj je pogled pao na jedini prozor koji se u Crkvi sv. Petra može vidjeti, a time i na veliku sliku golubice u apsidi iznad Petrova trona. Tada mi je odgovor postao jasan.

U jednom već navedenom Papinu tekstu stoji da je "učiteljska služba" Crkve pretežito pastoralna; Ivan XXIII. je pred Sabor postavio isključivo pastoralne zadatke. Drugi je vatikanski sabor bio pastoralni sabor. To dokazuju i njegovi najvažniji dekreti. Četiri među njima nose naslov "konstitucija"; sam naslov daje do znanja da u njima treba

potražiti težište saborskih iskaza. Najopširnija je pastoralna konstitucija "Crkva u suvremenom svijetu", koja odgovara neposrednoj zadaći Sabora. S tom konstitucijom je dogmatska konstitucija o Crkvi utoliko povezana ukoliko je Crkva, prije nego je progovorila o svojem poslanju u današnjem svijetu, razmislila o samoj sebi, o svom unutarnjem biću kao i o svojoj povijesnoj pojavnosti. Samo ako u sebi ima autentičnu samosvijest, koja joj dolazi iz vječnosti i vremena, Crkva se može suočiti sa svijetom, ući u njega a da se u njemu ne rastoči, kako bi ispunila poslanje dano joj od Gospodina (usp. Mt 28,19). Pozvana na postojanje po Duhu Svetom, kako bi posredovala spasenje svijetu, ona je u svojoj najintimnijoj biti božanski misterij, po kojem je nevidljiva stvarnost Božjeg kraljevstva već sada, u jednom vidljivom, provizornom pojavnom obliku, nazočna u svijetu. U Konstituciji o božanskoj objavi, Crkva naših dana promišlja božanski, apsolutni temelj na kojemu stoji.

Temelj Crkve nije poput temelja jedne zemaljske, statički nepokretne zgrade; to je jedno živo zdanje u Duhu Svetom, koji je od trenutka njenog (crkvenog, o.p.) rođenja uvijek ostao s njom i koji će uvijek s njom i ostati (usp. Iv 14,16). On se uvijek brinuo i za to da Crkva sa sobom nosi i jednu pisanu ispravu, Sveto pismo, u kojoj ona može uvijek nanovo pročitati i saznati, kao u rodnom listu, ono što je ona bila od početka kao i zbog čega je i danas tu. Živo vodstvo Duha Svetog i pismena oporuka koja dolazi iz normativnog vremena početka opstojе u međusobnom prožimanju, čiji se način ovdje ne može podrobnije opisati, te tvore temelj Crkve, pružajući joj istovremeno putokaz u tijeku vremena. Ovo međusobno prožimanje, koje je Sabor uspio formulirati nakon jedne povijesne diskusije o "izvorima objave" (odbijeni prvotni naslov bio je zamijenjen naslovom "O Božanskoj objavi"), nema statički karakter, nego se po Duhu Svetom događa na način jednoga dinamičnog životnog procesa, te tako čini da se Crkva izvana prilagodi različitim vremenskim epohama, a da pritom u svojoj biti i u svojem poslanju ostane nepromjenjivo nazočna (biblijske natuknice koje idu u tom smjeru: usp. Iv 14,16s; 16,13s; 17,17).

Da bismo uvidjeli jesu li novi pojavni oblici, koji nastaju zahvaljujući vanjskim prilagodbama, kao i tumačenje nepromjenjive unutarnje biti Crkve ispravni ili pogrešni, potrebne su također i instance koje su na razini povijesti nadležne za razlikovanje duhova. A to su učiteljstvo i teologija, koji, međutim, kao takvi nisu autonomni. Najvažnija i njima nadređena kontrolna instanca je pisana Riječ Božja. U njoj kao u jednom ogledalu, Crkva kao cjelina, ali i pojedini vjernici, spoznaje je li određena novost u vjerovanju i životu izobličuje ili ispravno uobličuje apostolski pralik na licu Crkve. Na taj

način bi bilo moguće zajedno povezati Pismo i Tradiciju, čuvanje i promjenu. Naravno, o ovome bi se, kada je riječ o pojedinostima, dalo još mnogo razmisliti. No, moje misli žele samo, na neki način, obilježiti tematsko polje.

Četvrta konstitucija, o kojoj se kao prvoj raspravljalo i koja je bila prva završena i prihvaćena, odnosi se na "svetu liturgiju". Na prvi pogled izgleda da ovdje nije moguće pronaći onu istu usku svezu koju smo mogli ustanoviti između tri druge konstitucije. Zajedništvo triju navedenih konstitucija temelji se na soteriološkom vidu. Naprotiv, liturgijska je konstitucija kao takva teološka; ona je neposredno usmjerena na Boga; ona polazi od onoga što čovjek kao stvorenje duguje svom Stvoritelju i Otkupitelju, te opisuje oblike koje Crkva kao zajednica daje u svrhu ispunjenja svoga duga Bogu. Međutim, ako bolje promotrimo, ona je isto tako soteriološki određena, ukoliko navodi obrede kojima Crkva zajedničarski prinosi Bogu svoje čašćenje, svoju hvalu i zahvaljivanje, te u navješčaju Riječi i u sakramentima prima milosti otkupljenja. Time ova konstitucija opisuje temelj na kojem tri druge konstitucije stoje.

U svojem govoru pri otvaranju Sabora, Papa je, osim o slici Crkve kao majke koja ljubi, govorio i o "djeci koja su od nje odijeljena". Sabor, koji je trebao razmišljati o mogućnostima Crkve te potražiti puteve koji vode k čovjeku, nije mogao ovu po sebi žalosnu činjenicu, bez riječi ostaviti po strani. Činjenica da ima više crkava koje sebe nazivaju kršćanskim nije tek jedan estetski nedostatak na Crkvi Kristovoj, već tvori ozbiljnu prepreku poslanju Crkve u svijetu. Prije nego se Sabor posvetio ovoj problematici, Ivan XXIII. je samoinicijativno pozvao predstavnike odijeljenih crkava da kao "braća" sudjeluju na Saboru; oni su nosili službeni naziv "promatrači". Doduše, oni nisu mogli uzeti riječ tijekom saborskih rasprava, ali su pojedinačno i u grupi mogli razgovarati sa saborskim ocima. Za vrijeme Sabora osnovano je, kao trajna institucija u središnjoj upravi Katoličke crkve, Tajništvo za jedinstvo kršćanskih crkava, koje djeluje do dana današnjeg pod nazivom "Papinsko vijeće"; na čelu tog vijeća nalazi se jedan kardinal; za članove ima 36 biskupa, od kojih su devetnaestorica kardinali, i 30 savjetnika. Sabor je o ovom problemu raspravljao u posebnom dekretu, koji je potom i objavljen. Riječ je o Dekretu o ekumenizmu. Koliko je Ivanu XXIII. morao biti važan ovaj problem, svjedoči jedna bilješka njegova osobnog tajnika Lorisa Capoville, prema kojoj je Papa, nakon primanja sakramenata umirućih, stalno šaputao Isusove riječi iz večernje molitve njegova života izgovorene u dvorani Posljednje večere: "Ut unum sint"; s tim riječima na usnama on je i umro.

Već se kod otvaranja Sabora 11. listopada 1962. moglo primijetiti znakove Papine neizlječive bolesti, koja ga je u kratkom vremenu morala dovesti do smrti; 3. lipnja 1963, on je od te bolesti i umro. Ipak mu je još bilo dano da 8. prosinca 1962. zaključi prvo zasjedanje Sabora. Evo nekoliko važnih riječi iz njegova završnog govora:

"Prvo zasjedanje je u neku ruku značajan i svečan uvod u veliko djelo Sabora... (Na drugom zasjedanju) će bez sumnje zasjati toliko žarko željeni 'Novi Duhovi', koji će napuniti Crkvu velikom snagom i još bolje očitovati njenu majčinsku brigu i njenu spasonosnu snagu na svim područjima na kojima djeluje... Tada će kraljevstvo Božje na zemlji doživjeti novi polet. Tada će konačno na zemlji poruka o ljudskom otkupljenju odjekivati jasnije i razumljivije u ostvarivanju vrhovnih prava svemogućeg Boga, u svezama ljubavi među ljudima, a mir koji je na ovome svijetu obećan ljudima dobre volje ponovo će ojačati."

Na kraju svog života, Ivan XXIII. se nošen vizijom "Novih Duhova", prema kojima Sabor "bez sumnje" vodi Crkvu i svijet, oprostio od velikog djela koje je on potakao, i od svoje "časne braće", saborskih otaca.

"NOVI DUHOVI" KAO PLOD SABORA

Zar se uistinu spremaju "Novi Duhovi"? Ovaj slikoviti izraz jest usporedba koja se oslanja na onaj trenutak kada je Crkva rođena silaskom Duha Svetog. U stvari drugih Duhova neće biti. Ono što je pak Ivan XXIII. mislio reći tom praslikom o Duhovima, posebno je lijepo opisao Hermann Schell tumačeći tu sliku:

"Sve dok svjetlosni i vatreni jezici Duhova pripovijedaju o velikim Božjim djelima te užiju ljubav prema Stvoritelju, Otkupitelju i Ispunitelju, sve dok oni potiču milosrđe u Kristovu Duhu te se, suočeni s nevoljama i otporom, rasplamsavaju novim žarom i snagom: toliko dugo traje dan Duhova... Dan Duhova ne poznaje večeri, jer njegovo sunce, ljubav, ne poznaje nikakvog zalaza."

Ivan Dobri je sazivanjem Sabora išao za tim da neprolazni dan Duhova, koji se za Crkvu i u Crkvi jednom zauvijek dogodio, opet svjetlije i vatrenije zablista; on je u vjeri bio uvjeren da će njegova namjera jednom postati stvarnost. Mi dijelimo s njime ovo uvjerenje, koje se temelji na vjeri. Sabor je obavio pripreme za "Nove Duhove" u onom smislu u kojem to oduševljeno i oduševljavajući tumači Hermann Schell.

Da bismo sliku koju je Papa uporabio proniknuli u svoj njenoj dubini, moramo tu prasliku još podrobnije pogledati. Bilo je 120 Kristovih vjernika (Dj 1,14 s; među njima se poimence spominje

Majku Božju), koji su se nakon Isusova uzašašća sakupili na molitvu u jednoj prostoriji, gdje su očekivali silazak Duha Svetoga. Dakle, "snaga Duha Svetoga" (Dj 1,18) nije sišla samo nad dvanaest apostola. "Pracrkva" u cjelini je primila Duha Svetoga. Iz te biblijske slike Sabor je crpio nadahnuće za svoj pojam Crkve u konstituciji "Lumen gentium". Taj pojam nosi na sebi, tako reći, žig Pracrkve. To je razlog da u Konstituciji o Crkvi odjeljak o hijerarhiji dolazi tek na treće mjesto, nakon poglavlja o "Božjem narodu", koje će kasnije biti nadopunjeno posebnim dokumentom o "laicima".

Bit i lik one Pracrkve ostali su za sva vremena cjelinski lik Crkve, jednako kao što je u njoj ostalo sačuvano i posebno mjesto namijenjeno Petru, koji je na Duhove održao prvu kršćansku propovijed. U onih "tri tisuće ljudi" koji su se na Petrovu propovijed obratili, a potjecali su iz svih krajeva svijeta, kao što nam to pokazuju imena pojedinih naroda (Dj 2,9-11), pojavila se sada prvi put Pracrkva kao sveopća Crkva, te se tako o njenom početku, biti i poslanju, premda indirektno, progovorilo u izvještaju o događaju na dan Duhova. Ovim biblijskim izvještajem Crkva je prvi put spomenuta kao sveopća Crkva.

Ako se Ivan XXIII. nada da će plod Sabora biti "Novi Duhovi", on time pretpostavlja jednu, iskonskom životnom snagom Duha Svetoga obnovljenu Crkvu, u kojoj Duh Sveti budi vitalnost njenog izvorišta, te potiče na nov život njeno djelovanje u svijetu. On možda, pretpostavlja i jednu Crkvu koja se, svjesna nemoći svojeg početka, u molitvi vraća, u jednom suvremenom obliku, jednostavnosti i osjećaju zajedništva koje je imala na početku ili je na to prisiljena od svijeta; Crkvu koja se više ne pouzdaje samouvjerenom u vrlo razvijeni upravni aparat nego svoju zemaljsku moćnost ograničava na prijeko potrebnu mjeru i pouzdaje se u moć vjerujuće ljubavi koju joj je kao dušu udahнула treća osoba presvetoga Trojstva. Je li to utopijska slika?

Možda je upravo ovo bila slika koju je predviđao Ivan XXIII. kao "Nove Duhove". Crkva kao nadnaravni organizam, njezino otajstvo, mora se unutar povijesti čovječanstva pojaviti kao jedna društvena skupina poput tolikih drugih koje se međusobno razlikuju u biti i po svrsi. Sve one trebaju za svoju vidljivu stvarnost u zemaljskoj povijesti zakonska uređenja koja ovijaju živu jezgru kao ljuska i zaštitni omot i u povijesnim mijenama održavaju je na životu. Okamine, nepromjenjive strukture, egzistiraju zapravo samo u mrtvoj prirodi. U živoj prirodi zaštitni omotači su različiti i mijenjali su se u evolucijskom procesu već prema svojoj svrsi. Mogućnost povijesnih promjena postoji i za nebitne izvanjske strukture Crkve da bi ona u promjenjivim kulturama i vremenima postigla svoj cilj. Osim trajnosti

vječne istine, njezin put je utoliko predodređen što u njoj "pobjeđuje istina po ljubavi" (Augustin).

OSTVARIVANJE SABORA KAO TRAJNA ZADAĆA

Osvrt na Sabor i na njegove idealne tekstove ne možemo završiti a da ne bacimo pogled na njihovo realno ostvarenje tijekom prošlih trideset godina. Crkva se Saborom izrazito približila svijetu. Svijet je to razumio kao što se pokazalo i za vrijeme Sabora sve do u medijsku javnost: tisak, radio i televizija vrlo su pažljivo pratili događanja u Rimu i o njima su sasvim pozitivno sudili, djelomice čak i oduševljeno. Danas se raspoloženje promijenilo. Tome je glavni razlog što se nedovoljno provodi u djelo koncilski slika Crkve izražena u saborskim dokumentima i što njezina svjetovna pojava kao Vatikanske države i upravne instance proširene diljem svijeta potamnjuje njezinu pravu bit.

Crkvi kao vidljivoj povijesnoj zajednici kojom se upravlja iz jednog središta, toj državi poput drugih, potreban je zakoniti poredak i birokratska uprava. Ipak, u djelatnosti tih organa poretka postoji velika razlika. U gore navedenom odlomku iz govora na otvaranju Sabora Ivan XXIII. je to izričito naglasio kad izjavljuje da Crkva na Saboru ne želi donositi osude (mjera pravednosti) nego se kao dobra majka želi staviti na službu svijetu (mjera ljubavi). Ovo po sebi nije ništa novo jer se time u stvari izražava ona posebnost koja mora prožimati svako izricanje pravde u Crkvi. Čak i u izricanju kazne duh ljubavi mora biti pravi poticaj i mora biti prepoznatljiv. "Ovo je zapovijed moja: ljubite jedan drugoga kao što sam ja ljubio vas" (Iv 15,12). Nije to jedina Isusova riječ u kojoj on od svojih učenika zahtijeva ljubav kao temeljni stav i osnovno djelo; po ljubavi mogu ih i trebaju ih prepoznavati (usp. Iv 13,35). Već sam spomenuo kako je uočljivo ovaj duh izišao na vidjelo u saborskoj dvorani. Kao ilustraciju iznijet ću ukratko jednu možda i izmišljenu legendu.

Jedan je posjetitelj pitao Ivana XXIII. što očekuje od Sabora. Papa je na to prišao prozoru svoje radne sobe, otvorio ga i rekao: "Svježeg zraka!" Izvana struji unutra hladan zrak, unutra se zagrijava i kao topao izlazi opet vani. Gotovo ne postoji bolje slike za "Crkvu u današnjem svijetu".

Trideset je godina već prošlo od završetka Sabora. Crkva do sada još ne izgleda kao da je u njoj Sabor već proveden u djelo. Još smo uvijek u fazi korjenitih promjena. Preuređenje koje je Sabor imao na umu zahtijeva možda i rušenja da bi se moglo graditi novo.

Saborski su oci u četiri godine pravili nacрте za ovo preuređenje. Pokoncilaska Crkva pruža još uvijek dojam velikog gradilišta. A na gradilištu je obično nešto bučnije.

O nacrtima koje je Sabor podastrio za preuređenje još se velikim dijelom raspravlja. Čini se da nedostaje odlučnosti za njihovo ostvarenje. Sadašnje razdoblje crkvene povijesti doimlje se kao spori *ritardando* nakon saborskog živahnog *allegra*. Može nam zbog toga biti žao, ali gledano praktično, sadašnje je stanje moguće usporediti s moštom koji je odliven u bačve i vrije; da bi postao dobro vino, treba vremena, a vinogradar za to nužno treba strpljivosti. Čini se da još nije uspjelo postići pravu ravnotežu između Petrove službe i kolegijalnosti biskupskog kolegija. Jednako tako nije pravo zaživjelo uključivanje laika u suradnju s klerom. Sudjelovanje u raspravi i odlučivanju znači istodobno i suodgovornost. Ona može nastati tek onda kada svima bude u svijesti jasna unutarnja bit Crkve. Izvanjska pojavnost može jedino iznutra dobiti svoj oblik. Samo organizacijsko napredovanje mora škoditi živom organizmu kao što je Crkva. Osim toga Crkva je kao i svjetovna država organizirana skupina u ljudskom društvu. Narodi koji donose svoje ustave ne mogu se u tom pogledu uspoređivati s Crkvom i njihovi društveni oblici ne mogu se bez poteškoća prenositi na Crkvu. To vrijedi za sve u svijetu postojeće oblike ustavnih zakona. Po svojoj biti Crkvi je strana i demokracija i monarhija.

Prije se unutar Crkve razlikovalo između naučavajuće i slušajuće Crkve. Ta se podjela zasniva na izvanjskom dojmu i objektivno nije u tom obliku korektna. Crkva je zajednica "rođenih iz vode i Duha Svetoga" (Iv 3,5); ona nije, dakle, samu sebe stvorila i ne vlada sama sobom. I ne bi se mogla održati na životu ovozemaljskim uređenjem; njezino izvanjsko ustrojstvo koje ima, nužno je dakle uvjetovano činjenicom njezinog ovozemnog oblika pojavnosti. Sv. Pavao Crkvu najradije opisuje pomoću slike iz organskog svijeta, s ljudskim tijelom nad kojim samo glava vlada; udovi su doduše različiti i nisu svi jednako važni za život organizma, ali svi oni služe cjelini, nijedan nije svojevuljan. U svojoj funkciji nisu jednako važni za život i zdravlje cjeline. Stoga možemo s obzirom na njihovu službu govoriti o podređenim i nadređenima.

Slika se može još više diferencirati i prenijeti na onu objektivnu stranu. Najvažnije je da su svi uključeni u odnos služenja nad kojim odlučuje glava. A glava nije od ovoga svijeta; ona je sam uzvišeni Gospodin, Isus Krist (Ef 1,22; 4,15; 5,23; Kol 1,18 i dr.). Što je jedan ud važniji za život i zdravlje organskog jedinstva, to je veća - gledano s obzirom na stvar - njegova odgovornost. Sve je to Sabor istaknuo. U

upravljanju Crkvom ne bi se zapravo uopće smjela osjećati vladavina; podređenost i nadređenost trebale bi funkcionirati bratski pa bi bile isključene prepirke, osobne i u odnosu na stvar. A ako ipak nastanu zbog ljudske nesavršenosti, moraju se rješavati u ljubavi koju dugujemo međusobno jedni drugima. U Crkvi ne može biti govora o onima koji vladaju i o podložnicima u svjetovnom smislu.

Sabor nije ovo gledište iznio kao nešto novo, nego ga je jedino u ime Isusa naglasio kao vrlo bitno u međusobnom ophođenju u Crkvi. Nažalost u pokoncilskom razdoblju od toga se tek premalo može primijetiti. Duhovska prva zajednica morala bi jače doći do izražaja, odnosno pavlovska maksima, trebala bi jače obilježavati stil upravljanja: "Ne bismo se htjeli vladati kao gospodari vaše vjere, mi smo (samo) suradnici na vašoj radosti" (2 Kor 1,24). Slična je misao sadržana i u Petrovoj poslanici: "Ne vladajte okrutno nad dodijeljenim dijelovima Crkve, nego uvijek nastojte biti uzorom stadu" (1 Pt 5,3).

U svojoj biti nadnaravno-organska i za svoju privremenu egzistenciju na Zemlji nužno organizacijski uređena Crkva kao takva, posjeduje po svojoj životnosti u Duhu Svetomu vlastiti zbiljski životni osjećaj, svijest cjeline organskog jedinstva, osjećaj vjere (sensus fidelium). Koliku važnost ima ovaj osjećaj pokazuje primjer iz najnovijeg vremena. Prije nego je papa Pio XII. svečano proglasio dogmom uznesenje Majke Božje na nebo, propitao se u cijeloj Crkvi. Svaki je dijecezanski biskup morao pismeno izvijestiti što njegova krajevna Crkva o tome misli. I Teološkom fakultetu u Fuldi poslan je iz Rima sljedeći upit: "Smatrate li da se vjera u Marijino uznesenje tijelom na nebo može definirati? Držite li svečanu dogmatsku definiciju prikladnom?"

Nažalost, u pokoncilskom razdoblju dobilo je na značenju mišljenje da znanstvena teologija u stvarima vjere nema nikakve nadležnosti. U naše vrijeme učestale su rasprave između učiteljstva i teologije. Vjeri Crkve vrlo mnogo šteti ako se one, kao što se nažalost događa, javno vode u neobično oštrm tonu. Nažalost, raspoloženje je između teologije i vrhovnoga crkvenog učiteljstva preopterećeno. To je zacijelo i jedan od glavnih uzroka što u oživotvorenju saborskih zaključaka nema pravog napretka. Danas se u Crkvi malo osjeća onaj "mir" i "radost" što su ih zborovi anđela navijestili u Svetoj noći. Za to se dakako ne može okriviti Sabor. On je bio djelo Duha Svetoga, stoga će njegovi plodovi zasigurno jednom sazreti. Istom će onda Crkva zasjati kao "Lumen gentium" (Svjetlo naroda), s kojim u ovom sve sumornijem svijetu ponovno izlazi sunce iz vječnih istina koje su pale u zaborav. Ono što je Sabor htio pokazati svijetu kao orijentaciju i izlaz iz njegove nesretne zamršenosti, zasjat će kao spasenje po onom

istom Duhu koji je na posve neobičan i neočekivan način potaknuo Crkvu na Sabor i vodio je tijekom njegovih vijećanja. "Novi Duhovi" koje je Ivan XXIII. vidio kako dolaze za Crkvu i njezino poslanje u budućnosti, "obnovit će lice zemlje" (Ps 104,30).

S njemačkog preveo: *Nikola Bižaca*